

УДК [340.12:344:321.01]:355.1(477)"19"](091)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛИЧИНІ (1772–1918)

Ірина Борис

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: iryna.borys28@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-7667-1026*

Проаналізовано правове регулювання готівкових розрахунків у сфері банківської діяльності в Галичині (1772–1918 рр.), що матиме практичне значення для сучасних процесів удосконалення чинного законодавства України. Зазначено, що фінансова реформа 1892 р. в Австро-Угорщині була ключовим кроком до модернізації грошово-кредитної системи імперії. Реформа сприяла інтеграції економіки Австро-Угорщини в міжнародну фінансову систему й зміцненню її фінансової репутації.

Показано, що до реформи 1892 р. основні розрахунки здійснювалися срібними гульденами. Золото використовували для збереження багатства або великих комерційних операцій. Утім нестача золота в обігу обмежувала його використання в повсякденних операціях. Після реформи 1892 р. золоті монети корон використовувалися для великих операцій та забезпечення міжнародних платежів. Срібні монети залишалися поширеними серед населення для дрібних платежів. У період Першої світової війни (1914–1918) через військові витрати та економічну кризу обіг золота та срібла суттєво зменшився. Грошова система фактично перейшла до паперових грошей, і обмін банкнот на золото був призупинений. Золоті резерви використовувалися для фінансування війни. Війна завершила епоху золотого стандарту, підштовхнувши грошову систему до паперових грошей та інфляції.

Акцентовано, що державний бюджет Австрії/Австро-Угорщини формувався за рахунок податків з населення (земельний, прибутковий, торговий), митних зборів, державних монополій (зокрема, на сіль, тютюн) і прибутків від державних маєтків. До утворення Австро-Угорщини у 1867 р. державний бюджет формувався на основі централізованої системи управління. Основним органом, відповідальним за складання бюджету, був імператорський двір. Значну роль у плануванні бюджетних статей відігравала Надвірна канцелярія. Основні видатки включали військові потреби (порівняно великий відсоток через постійні війни у Європі), утримання адміністрації та монархічного двору, забезпечення інфраструктурних проєктів (побудова залізниць, портів). Галичина забезпечувала незначні надходження до бюджету, переважно через податки та митні збори. Особливу роль відігравав сільськогосподарський сектор, оскільки Галичина залишалася аграрним регіоном, а також експлуатація природних ресурсів, таких як сіль. Інвестиції в інфраструктуру регіону були значно меншими, ніж в інші частини імперії (банки схилилися до надання кредитів великим землевласникам, а не промисловцям). Відтак Галичина залишалася одним із найбідніших регіонів імперії. Економічні труднощі спонукали наприкінці XIX – на початку XX ст. до масової еміграції галицьких селян за океан. На початку XX ст. Галичина стала важливим центром нафтовидобутку, що вплинуло на її економічну роль у державі. Видобуток нафти в Дрогобичі та Бориславі в кінці XIX ст. приніс додаткові надходження до бюджету.

Наголошено, що правове регулювання готівкових розрахунків в Австрії та Австро-Угорщині забезпечувало стабільність валютної системи, сприяло економічному розвитку, але вимагало постійного вдосконалення під впливом кризових явищ. У період 1772–1918 рр., коли Галичина перебувала в складі імперії Габсбургів, правове регулювання

готівкових розрахунків базувалося на спеціальних законах, імператорських циркулярах, які встановлювали єдині правила випуску, обігу та вилучення готівки, а також міжнародних угод. Віденська монетна конвенція 1857 р. забезпечувала стабільність монетної системи, гармонізувала обіг валют із сусідніми державами та сприяла розвитку міжнародної торгівлі. Перехід від біметалізму (срібного і золотого стандарту) до золотого стандарту в 1892 р. дозволив створити більш стійку фінансову систему, хоча кризові явища під час воєнних конфліктів знижували її ефективність. Регуляторна роль імператорських указів і циркулярів була важливою для забезпечення правового регулювання, проте в умовах економічних викликів (криз) система часто була змушена адаптуватися через надзвичайні заходи.

Ключові слова: правове регулювання, готівкові розрахунки, банківська діяльність, реформа, фінансова система, банківська система, Галичина.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2025.80.061>

Одним із важливих напрямів державної політики у сфері банківської діяльності сучасної України є використання і національного, і міжнародного історичного досвіду створення ефективного правового регулювання банківської діяльності. Як свідчить досвід провідних держав світу, досконала банківська система є запорукою розвитку ринкової економіки та побудови демократичної держави. Значний інтерес представляє історико-правовий аналіз правового регулювання готівкових розрахунків у сфері банківської діяльності в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.), що матиме практичне значення для сучасних процесів удосконалення чинного законодавства України.

Унаслідок першого поділу Речі Посполитої 1772 р., здійсненого Австрією, Пруссією і Росією, до складу монархії Габсбургів відійшла частина польських й українських земель, що утворили окремий коронний край – Королівство Галичини і Лодомерії. Загальна площа приєднаних земель становила 83 тис. кв. км. з населенням понад 2 млн 340 тис. осіб [1]. Перебування українських земель у складі Австрії та Австро-Угорщини став періодом розвитку банківської справи у формі акціонерних товариств і центральних банків. Виникли дві банківські моделі – британська та німецька, елементи якої поширились і на Австрію. Почали діяти також ощадні каси та кредитні кооперативи, засновані на принципах кооперації. Кооперативні банки спочатку творилися як ощадно-кредитні компанії з допоміжними функціями, що призвело до їх швидкого розвитку та необхідності запровадження нових правових та організаційних рішень. Банківська діяльність в Австрії у досліджуваний час базувалася на принципах приватної і партнерської власності, фінансової свободи, стабільності, задля чого було встановлено регуляторні обмеження.

Після входження Галичини до складу Австрії 1772 р. в регіоні було впроваджено австрійську грошову систему, введено в дію австрійське законодавство, включаючи норми, що регулювали банківську справу. Це створило єдину систему правил для банків та інших фінансових установ. Законодавство щодо банківської справи в Галичині було гармонізовано з австрійським законодавством. Це включало вимоги до ліцензування банків, ведення обліку, контролю над операціями та інші аспекти діяльності банків.

Важлива увага приділялася готівковим розрахункам у сфері банківської діяльності в Галичині (1772–1918 рр.). Як відомо, готівкові розрахунки – це платежі, які здійснюються за допомогою готівкових грошей (банкнот та монет), емітованих Національним банком (емітент – суб'єкт, який випускає гроші в обіг та визначає правила їхнього застосування) [2]. Готівкові розрахунки в імперії Габсбургів, як і в

багатьох інших європейських державах досліджуваного часу, були основним способом здійснення платежів. Вони включали використання монет, виготовлених із дорогоцінних металів, таких як золото та срібло, а також банкнот. Монети карбувалися на монетних дворах і мали різні номінали та вагу, що відповідало їх вартості [3]. Готівкові розрахунки відігравали ключову роль у торгівлі і внутрішній, і зовнішній. Вони забезпечували можливість швидких та надійних платежів між купцями, ремісниками та іншими учасниками економічного життя. Для великих сум активно використовувалися векселі та інші форми безготівкових розрахунків, хоча готівка залишалася домінуючою в роздрібній торгівлі та особистих платежах.

В імперії Габсбургів історично сформувалася складна фінансова/монетна система, яка включала різні види монет для внутрішніх та міжнародних розрахунків. Складність монетної системи можемо пояснити факторами формування самої імперії, але водночас банківське право було доволі ліберальним і відкривало багато можливостей для розвитку банківської справи [4]. Монетні двори контролювалися державою, яка встановлювала стандарти для ваги та чистоти металу. Це було важливо для підтримання довіри до валюти та запобігання фальшуванню монет, що було поширеним явищем у певні проміжки часу [5].

В імперії Габсбургів у XIX та на початку XX ст. використовувалися декілька основних монет, які відігравали важливу роль у фінансовій системі. *Гульден (флорин)* був основною грошовою одиницею Австрійської імперії до 1892 р. [6]. Він карбувався зі срібла і тривалий час мав значну купівельну спроможність. Після грошової реформи 1892 р. гульден був замінений на *корону*, яка стала основною валютою Австро-Угорщини і використовувалася до кінця Першої світової війни (корона дорівнювала 0,5 гульдена). Реформа монетної системи у 1892 р. привела до запровадження срібного стандарту, а впроваджена згодом корона забезпечувалася золотом [7]. Хоча *дукат* був менш поширеним у XIX ст., він все ще використовувався як золота монета для великих транзакцій та збереження або накопичення багатства. Для повсякденних розрахунків використовувалася дрібна монета – *крейцер*, яку карбували зі срібла або міді [8].

Роль срібла та золота у готівкових розрахунках в Австрії та Австро-Угорщині в 1772–1918 рр. була значною і зазнала суттєвих змін, відображаючи розвиток монетарної системи монархії Габсбургів та вплив глобальних економічних тенденцій. Зміни в системі використання цих металів пов'язані з переходом від срібного до золотого стандарту, що відбувся наприкінці XIX ст. [9]. Спочатку монетарна система монархії базувалася на використанні срібла як основного металу для монетного обігу (срібний стандарт, який діяв до 1892 р.), а золото виконувало допоміжну роль. Срібло було основним грошовим металом, а монети, виготовлені з нього – головним засобом готівкових розрахунків. Вартість грошової одиниці визначалася вмістом срібла, що забезпечувало довіру до монет і стабільність обігу [10]. Золоті монети (дукати) використовувалися переважно у великих транзакціях або для міжнародної торгівлі. Їхнє карбування було обмеженим, оскільки вартість золота перевищувала обсяг доступних ресурсів. У середині XIX ст. відбувалося знецінення срібла через його надмірну пропозицію (відкриття нових срібних родовищ у Латинській Америці та США). Це призвело до падіння довіри до срібних монет та створило нестабільність у фінансовій системі. Австрійський гульден, який використовувався до реформи, поступово втрачав довіру через інфляційні процеси та неспроможність забезпечити стабільний обмінний курс.

Австро-Угорська імперія, як і багато інших європейських країн, перейшла на золотий стандарт у 1892 р., щоб забезпечити більшу стабільність грошового обігу та

відповідати міжнародним фінансовим тенденціям [11]. Німеччина, Велика Британія, Франція на той час вже перейшли на золотий стандарт, що ускладнювало міжнародні розрахунки для Австро-Угорщини. Золото стало основним мірилом вартості; гарантувало стабільність валюти, зокрема в міжнародних розрахунках. Було введено нову грошову одиницю – корону, яка замінила гульден. Корона (нім. *Krone*, угор. *Korona*) базувалася на золотому стандарті, де її вартість визначалася кількістю золота (1 корона = 0,304876 г чистого золота) [12]. Карбували золоті монети номіналом 10 і 20 корон, які використовувалися для міжнародних розрахунків. Срібло залишилося в обігу, але як розмінна монета: його використовували для карбування монет нижчих номіналів (1, 2, 5 корон). Корона замінила гульден (флорин) у співвідношенні 1 гульден = 2 корони. Крона ділилася на 100 гелерів (*Heller*). Певний час діяв перехідний період. Гульдени та срібні монети залишалися в обігу, але поступово витіснялися новими кронами. Срібло перестало бути основою грошової системи, хоча використовувалося для карбування монет нижчих номіналів [13].

Фінансова реформа 1892 р. в Австро-Угорщині була ключовим кроком до модернізації грошово-кредитної системи імперії. Реформа сприяла інтеграції економіки Австро-Угорщини в міжнародну фінансову систему й зміцненню її фінансової репутації [14]. Золотий стандарт був основою міжнародної торгівлі й фінансових операцій, тому його запровадження мало стратегічне значення. Золотий стандарт забезпечив довіру до корони і у внутрішніх, і в міжнародних розрахунках. Корона стала конкурентоспроможною валютою на міжнародному ринку [15]. Водночас забезпечення грошового обігу вимагало накопичення значних золотих запасів, що іноді обмежувало можливості емісії. У сільських регіонах, таких як Галичина, перехід на нову валюту супроводжувався труднощами, зокрема через низький рівень фінансової грамотності та економічної активності. Реформа сприяла зростанню довіри до банківської системи та кредитних установ. Завдяки стабільній валюті фінансові установи могли активніше залучати капітал і кредитувати економіку. Запровадження спільної валюти сприяло економічній інтеграції різних частин Австро-Угорщини. Поширення золотого стандарту наприкінці XIX ст. сприяло зростанню довіри до валюти та стабільності готівкових розрахунків. Проте під час світових економічних криз могли виникати труднощі з обігом готівки.

Отже, до реформи 1892 р. основні розрахунки здійснювалися срібними гульденами. Золото використовували для збереження багатства або великих комерційних операцій. Втім нестача золота в обігу обмежувала його використання в повсякденних операціях. Після реформи 1892 р. золоті монети корон використовувалися для великих операцій та забезпечення міжнародних платежів. Срібні монети залишалися поширеними серед населення для дрібних платежів. У період Першої світової війни (1914–1918) через військові витрати та економічну кризу обіг золота та срібла суттєво зменшився. Грошова система фактично перейшла до паперових грошей, і обмін банкнот на золото був призупинений. Золоті резерви використовувалися для фінансування війни, яка завершила епоху золотого стандарту, підштовхнувши грошову систему до паперових грошей та інфляції [16].

Структура фінансової системи монархії Габсбургів у досліджуваний період охоплювала кілька ключових компонентів, а саме: державний бюджет, податкову систему, державні борги і їх погашення, банківську систему та регіональні фінансові інституції [17].

Державний бюджет Австрії/Австро-Угорщини формувався за рахунок податків з населення (земельний, прибутковий, торговий), митних зборів, державних монополій (зокрема, на сіль, тютюн) і прибутків від державних мастків. До утворення

Австро-Угорщини у 1867 р. державний бюджет формувався на основі централізованої системи управління. Основним органом, відповідальним за складання бюджету, був імператорський двір [18]. Значну роль у плануванні бюджетних статей відігравала Надвірна канцелярія. Основні видатки включали військові потреби (порівняно великий відсоток через постійні війни у Європі), утримання адміністрації та монархічного двору, забезпечення інфраструктурних проєктів (побудова залізниць, портів). Галичина забезпечувала незначні надходження до бюджету, переважно через податки та митні збори. Особливу роль відігравав сільськогосподарський сектор, оскільки Галичина залишалася аграрним регіоном, а також експлуатація природних ресурсів, таких як сіль. Інвестиції в інфраструктуру регіону були значно меншими, ніж в інші частини імперії (банки схилилися до надання кредитів великим землевласникам, а не промисловцям). Відтак Галичина залишалася одним із найбідніших регіонів імперії. Економічні труднощі спонукали наприкінці XIX – на початку XX ст. до масової еміграції галицьких селян за океан. На початку XX ст. Галичина стала важливим центром нафтовидобутку, що вплинуло на її економічну роль у державі. Видобуток нафти в Дрогобичі та Бориславі в кінці XIX ст. приніс додаткові надходження до бюджету [19].

Після укладення Австро-угорського компромісу в 1867 р. й утворення дуалістичної монархії бюджет імперії поділявся на: Цісарсько-королівський (загальноімперський) та окремі бюджети Австрії та Угорщини. Перший здебільшого покривав витрати на зовнішню політику, армію та фінанси. Загальноімперські доходи включали мита, акцизи, державні монополії. Відзначимо, що австрійська частина бюджету отримувала доходи від промисловості та торгівлі, а також податків з населення (розвинені території Моравії і Богемії; проте промисловість у центральних регіонах не могла компенсувати витрати на управління величезною територією) [20]. Щодо видатків, то на армію йшло близько 40% загальноімперських коштів. Окрім того, багато коштів потребували адміністрація та підтримка інфраструктури, зокрема залізниць, що фінансувалися переважно регіональними бюджетами [21].

Загалом формування державного бюджету Австрійської імперії та згодом Австро-Угорщини в 1772–1918 рр. відбувалося у складному політичному та економічному контексті (війни, позики), що відображав розвиток держави, її управлінської системи, а також регіональних особливостей. Нестабільність міжнародних ринків і залежність від експорту призводили до дефіциту бюджету.

Основою податкових надходжень були: 1) прямі податки: земельний, прибутковий, податок на майно; 2) непрямі податки: акцизи на алкоголь, тютюн, сіль; мита. У XIX ст. було впроваджено прогресивне оподаткування прибутків.

Земельний податок був основним податком на сільськогосподарські угіддя, що залежав від розміру земельної власності та її врожайності. Подушний (персональний) податок стягувався з усіх мешканців імперії, окрім дворянства та духовенства. Акцизи включали податки на споживчі товари, зокрема алкоголь, тютюн і сіль. Акцизи та мита були стабільним джерелом доходів, навіть у кризові періоди [22]. Мита збиралися на кордонах і з транзитної торгівлі. Доходи від державних монополій включали продаж солі та тютюну. Галичина як сільськогосподарський регіон сплачувала значну частину земельного податку. Селяни, які були звільнені від панщини внаслідок аграрної реформи 1848 р., стали основними платниками подушного та земельного податку. Через низький рівень доходів населення Галичина (подібно як і Закарпаття та Буковина) мала вищий рівень податкового навантаження на селян, ніж інші частини імперії [23].

Система збору податків передбачала централізований контроль. Податки збиралися через державних чиновників, підпорядкованих місцевій адміністрації. На регіональному рівні діяли фінансові уряди, які відповідали за облік і контроль збору податків. У деяких випадках використовувалися приватні посередники для збору податків, особливо в сільських районах.

Після утворення дуалістичної монархії Австро-Угорщина мала окремі бюджети для Австрії та Угорщини, але загальноімперські податки залишилися спільними [24]. До загальноімперських податків належали мита, державні монополії (сіль, тютюн), військовий податок. Регіональні податки включали внутрішні податки, наприклад, на прибуток, нерухомість і торгівлю, що збиралися відповідно до регіональних потреб. Прибутковий податок, що був запроваджений у другій половині XIX ст., враховував доходи від промисловості, торгівлі та земельної власності. Податок на спадщину стягувався із майна, що передавалося у спадок [25]. Існували також податки на товари повсякденного вжитку. Для фінансування армії, особливо в умовах частих воєн, був впроваджений військовий податок. Окрім податку на споживання, основну групу податків становили ґрунтовий або земельний [26], домовий, консумційний (на акцизні товари), від заробітку (для найманих працівників), прибутковий (для підприємців), толераційний (сплачували окремі етнічні групи) [27].

Збір податків здійснювався спеціальними інституціями, які підпорядковувалися Міністерству фінансів. У регіонах, як-от Галичина, діяли місцеві податкові управління, які звітували перед центральною владою. У разі несплати податків могла застосовуватися примусова конфіскація майна [28]. Централізована система дозволяла ефективно збирати податки з усього населення. Водночас податкова система залишалася джерелом соціального невдоволення, особливо серед незаможного населення. Отож податкова система Австрії та Австро-Угорщини відображала і сильні сторони бюрократичного й централізованого управління, і соціально-економічні проблеми, зокрема для таких регіонів, як Галичина. Податкова система була недостатньо ефективною для збору коштів [29].

Австрія та Австро-Угорщина у 1772–1918 рр. накопичували значні борги через низку внутрішніх і зовнішніх причин, пов'язаних із війнами, реформами (до прикладу, розширення системи шкіл й університетів), інфраструктурними проєктами (будівництво залізниць, мостів, портів і міської інфраструктури), а також економічними кризами (криза 1873 р., викликана крахом біржі у Відні [30]). Наприклад, витрати на військові кампанії та мобілізацію ресурсів під час наполеонівських воєн значно перевищили доходи державного кошторису. Випробуванням для бюджету Австрійської монархії стала революція 1848 р. та поразку у війні з Пруссією 1866 р. [31]. Скасування панщини спонукало уряд викупити частину земель у панів, що вимагало значних витрат. Також значна частка доходів йшла на обслуговування адміністративного апарату та армії. Нарешті, Перша світова війна (1914–1918) настільки вичерпала ресурси, що держава була змушена активно позичати кошти [32]. Для фінансування військових дій Австро-Угорщина значно збільшила зовнішні позики, зокрема в Німеччині, яка виступала союзницею по Четвертому союзу. Держава активно продавала військові облігації населенню, закликаючи громадян вкладати гроші в «перемогу». Постійна емісія грошей призвела до інфляції, що підривало економіку та знецінювало заощадження громадян (один із прикладів грошової емісії – 1848 р., що привела до інфляції [33]).

Таблиця. Заборгованість у галицьких банках, 1870–1905 рр.[34].

Роки	Виплата банкам	Заборгованість у %
1870–1879	4 989 654	10,5
1880–1889	10 651 391	15,7
1890–1899	25 349 724	23,4
1900–1905	42 006 384	32,6

Як бачимо з таблиці, заборгованість перед банками з року в рік стабільно зростала.

Механізми погашення боргів в Австрії та Австро-Угорщині були різними. Передовсім це були запозичення на внутрішньому та зовнішньому ринках. По-перше, уряд випускав державні облігації, які продавалися і всередині країни, і за кордоном. По-друге, банки, особливо банки Ротшильдів та інші великі фінансові установи, надавали кредити імперії [35]. По-третє, австрійський уряд брав кредити від європейських держав і фінансових установ. По-четверте, вводилися нові акцизи і збільшувалося податкове навантаження на населення, підвищувалися мита на товари, особливо імпорتنі. По-п'яте, посилювався державний контроль над прибутковими секторами, такими як виробництво та продаж солі, тютюну, спиртних напоїв; дохід від монополій спрямовувався на обслуговування боргів. По-шосте, в умовах високої інфляції держава знецінювала валюту, що знижувало реальну вартість внутрішніх боргів; знецінення австрійської крони було особливо вираженим під час Першої світової війни. По-сьоме, відбувалися переговори з кредиторами щодо відстрочення платежів або зниження відсоткових ставок; укладалися нові позики для рефінансування старих боргів. Під час Першої світової війни інфляція знищила довіру до державної валюти, що погіршило ситуацію з виплатою боргів [36]. Розпад Австро-Угорщини у 1918 р. зробив неможливим централізоване управління боргами, а залишки боргових зобов'язань лягли на новоутворені держави, зокрема Австрію, Угорщину та Чехословаччину.

Банківська система, включала і центральний банк, і приватні банківські установи. Національний банк Австрії, заснований у 1816 р., був основним регулятором грошового обігу й емісії. Австро-Угорський банк (*Oesterreichisch-Ungarische Bank*), створений у 1878 р., отримав право на емісію нової валюти. Він відповідав за забезпечення відповідності обсягу грошей золотим резервам. Комерційні банки, ощадні каси, кредитні кооперативи обслуговували промисловість, сільське господарство і торгівлю. У Галичині активно діяли ощадні каси, кредитні спілки та місцеві філії австрійських банків. Банківська інфраструктура була слабо розвиненою, особливо в сільській місцевості. Проте, заради справедливості відзначимо, що таких кас було набагато більше, ніж на українських та польських територіях, підконтрольних Російській імперії.

Фінансова система імперії Габсбургів у своєму розвитку пройшла два великих періоди: 1) період централізованої монархії (1772–1867) та 2) утворення Австро-Угорщини з подальшим поділом фінансової системи на дві частини. У перший період управління фінансами було зосереджене в руках центральних органів влади, а фінансова політика спрямовувалася на підтримання військової могутності імперії. Після австро-угорського компромісу 1867 р. австрійська частина (Цислейтанія) – мала власний бюджет і фінансову систему; угорська частина (Транслейтанія) – також мала автономну фінансову систему. Загальноімперські витрати (військові,

зовнішньополітичні) покривалися зі спільного бюджету, до якого кожна частина вносила частку: Австрія – 70%, Угорщина – 30%.

Фінансова система Австрії та Австро-Угорщини перебувала під постійними викликами. Перманентні війни та наросування армії вимагали значних ресурсів, що призводило до накопичення державного боргу. Також існував регіональний дисбаланс. Розвинені регіони (Відень, Богемія) забезпечували більшу частину фінансових надходжень, тоді як бідні регіони, такі як Галичина чи Балкани, залишалися дотаційними [13].

Правове регулювання готівкових розрахунків в Австрії та Австро-Угорщині у XIX – на початку XX ст. формувалося під впливом економічних, соціальних та політичних умов, характерних для цього періоду. Основні аспекти цього регулювання можна розглянути через два ключові аспекти: 1) економічна стабільність валюти; 2) правове регулювання готівкових розрахунків.

Щодо валютної стабільності, то як зазначалося, офіційною валютою Австрійської імперії був гульден (флорин), який базувався на срібному стандарті. У 1857 р. Австрія стала частиною Віденської монетної конвенції (Німецький союз і декілька інших країн Центральної Європи), яка гармонізувала монетарні системи кількох європейських країн. Метою конвенції було створення єдиного стандарту для грошових одиниць, що спрощувало б торгівлю та фінансові операції між учасниками. Основні положення Віденської монетної конвенції передбачали: 1) уніфікацію монетних стандартів – введення єдиної вагової одиниці для монет на основі срібла; 2) принцип біметалізму – монетна система базувалася на сріблі, але золото також використовувалося в обігу; 3) єдину систему обігу монет – усі держави, що приєдналися до угоди, зобов'язалися приймати монети, викарбувані згідно з новими стандартами, на своїй території; 4) полегшення торгівлі – завдяки стандартизації монет конвенція сприяла розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції економік країн-учасниць. Через економічні зміни, нестабільність вартості срібла та зростання популярності золотого стандарту до кінця XIX ст. положення Віденської конвенції втратили актуальність. У 1892 р. відбулася фінансова реформа, і введено корону, яка стала новою валютою Австро-Угорщини. Корона базувалася на золотому стандарті, що сприяло стабілізації грошової системи та готівкових розрахунків.

Готівкові розрахунки регулювалися нормами цивільного права, зокрема Загальним цивільним кодексом Австрії (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ABGB*), прийнятим у 1811 р. У цьому кодексі встановлювалися загальні принципи виконання договірних зобов'язань, зокрема й у готівковій формі. Для торгових операцій діяло Торговельне законодавство (*Allgemeines Handelsgesetzbuch, AHGB*), ухвалене в 1862 р. Воно містило положення про векселі, боргові зобов'язання та інші форми фінансових операцій. Крім того, готівкові розрахунки в імперії Габсбургів у XIX – на початку XX ст. регулювалися низкою нормативно-правових актів, які встановлювали стандарти для монетної системи, контролю за карбуванням монет та їх обігом [23].

Монетні закони визначали стандарти для виготовлення монет, включаючи їх вагу, чистоту металу та номінали. Наприклад, закон 1857 р. встановив нову монетну систему, яка передбачала обіг крейцерів та гульденів. *Фінансові регламенти* регулювали обіг монет, включаючи правила для банків та інших фінансових установ щодо прийому та видачі готівки. *Імператорські укази (циркуляри)* часто використовувалися для внесення змін до монетної системи або для впровадження нових монет. Деякі аспекти готівкових розрахунків регулювалися *міжнародними угодами*, особливо в контексті торгівлі з іншими європейськими державами.

Фінансові регламенти в Австрії та Австро-Угорщині в досліджуваний період були важливим компонентом управління економікою і фінансовою системою імперії. Вони визначали правила збору податків, витрат бюджету, обіг грошей, кредитування та фінансовий контроль. У 1770-х рр. імператриця Марія-Терезія розпочала фінансові реформи, які були спрямовані на централізацію державних фінансів. Вони включали створення єдиної податкової системи та впровадження кадастру для оподаткування землі. Йосиф II продовжив ці реформи, спростивши податкову систему. Він запровадив податок на землю та прибутки, що дало змогу зменшити залежність держави від непрямих податків, таких як акцизи [1].

Фінансові регламенти в імперії Габсбургів регулювали податкову політику – встановлення видів податків, їх ставок і порядку стягнення; грошову емісію – випуск банкнот і обіг монет; бюджетне планування – розподіл доходів і витрат; державний борг – умови позик і обслуговування державного боргу; експортно-імпорتنу політику – митні тарифи та регулювання торгівлі; розвиток інфраструктури – фінансування будівництва залізниць, доріг і портів.

В Австрії та Австро-Угорщині імператорські накази (циркуляри) мали силу закону і використовувалися для встановлення правил щодо випуску, використання, обігу та вилучення готівкових коштів. Вони також визначали відповідальність за дотримання монетарних норм. Циркуляри регламентували вагу, пробу (вміст дорогоцінних металів) та номінали монет. Наприклад, укази імператриці Марії-Терезії визначали вагу срібних і золотих монет, що забезпечувало до них довіру як платіжного засобу. У 1857 р. було прийнято циркуляр, який ввів конвенційну валюту – систему, що базувалася на золоті та сріблі, встановлюючи стандарти для обміну монет. Випуск паперових грошей також регламентувався імператорськими наказами і патентами. Патенти – нормативні тексти, видані від імені правителя та сформульовані у стилі «ми», адресовані всім підданам і в окремих випадках можуть бути обмежені певним регіоном монархії. Ці документи, зазвичай, публікувалися у формі друкованих листів і мали назви, такі як мандат, розпорядження, рескрипт, циркуляр (або циркулярний наказ), а також патент. Терміни «патент» часто використовували як узагальнення і вони не завжди відповідали термінології того часу. Наприклад, у 1762 р. в Австрії були введені перші державні банкноти (*банкоцетлі*). Циркуляри регламентували їхню емісію, гарантії держави та порядок обігу. Крім того, О. Огоновський виділяв окремо розпорядження цісаря (*Verordnungen*) і письма кабінетові (*Allerhochste Kabinetsschreiben*).

Окремі імператорські патенти містили суворі покарання за фальшування монет і банкнот. Вони передбачали кримінальну відповідальність за підробку, конфіскацію підробленої готівки, контроль за якістю карбування монет та друку паперових банкнот. У досліджуваний час випадків фальшування грошей фіксуємо чимало, причому робили це в різний спосіб. Патенти встановлювали офіційний курс різних монет, особливо в періоди, коли в обігу перебували іноземні валюти. Через циркуляри влада оголошувала про вилучення з обігу застарілих монет і встановлювала терміни їх заміни новими. В періоди фінансових криз (наприклад, під час наполеонівських воєн) циркуляри регламентували обмеження випуску паперових грошей для стримування інфляції. У 1811 р., після фінансової кризи, циркуляр оголосив девальвацію банкнот: вартість банкнотців була знижена (обмін відбувався як 8 до 1), що викликало значний суспільний резонанс. Після створення Австрійського національного банку в 1816 р. імператорські циркуляри регулювали його діяльність, включаючи: монополію на випуск банкнот, порядок обміну банкнот на золото і срібло, ліміти емісії банкнот. Під час Першої світової війни (1914–1918) циркуляри

вводили обмеження на обіг готівки, що визначалося економічною необхідністю. Наприклад, такими були циркуляри про заборону обміну банкнот на золото (1914 р.), підвищення емісії паперових грошей для фінансування війни, примусове прийняття паперових грошей як законного платіжного засобу.

Імператорські накази (циркуляри) в банківській сфері забезпечували централізацію фінансового контролю, стабільність монетарної системи, а їх виконання забезпечувалося суворим адміністративним і правовим контролем. Вони надавали урядові повний контроль за грошовою системою в країні. Завдяки циркулярам визначалися єдині стандарти обігу грошей, що сприяло довірі до валюти. Крім того, вони дозволяли швидко реагувати на економічні та військові виклики [13].

Готівковий обіг валют в Австрії та Австро-Угорщині регулювався не лише внутрішніми законами й імператорськими циркулярами, а й міжнародними угодами, які встановлювали стандарти валютних систем, стабільність обігу грошей та обмін між різними країнами. Найважливішою міжнародною угодою була Віденська монетна конвенція 1857 р. Її учасниками були Австрійська імперія, Німецький митний союз (з домінуванням Пруссії), інші німецькі держави. Основна мета полягала в уніфікації монетних систем між країнами-учасницями для сприяння міжнародній торгівлі та взаємному обміну валют. Віденська угода передбачала визнання монет, випущених учасниками конвенції, як законного платіжного засобу на всій території союзу, узгодження стандартів ваги, проби та номіналів монет. Віденська угода сприяла спрощенню фінансових розрахунків між державами та стабільності обігу срібних монет.

Австрія, а згодом Австро-Угорщина також співпрацювала з Латинським монетним союзом без офіційного членства, починаючи від 1865 р. Учасниками цього союзу були Франція, Італія, Бельгія, Швейцарія, Греція. Метою об'єднання була уніфікація монетних систем на основі біметалізму (золотого і срібного стандартів). Австро-Угорщина не приєдналася до союзу офіційно, але її монетарна система була узгоджена з принципами союзу для спрощення торговельних операцій. Гульдени (пізніше крони) обмінювалися на золоті та срібні монети за стабільними курсами.

Австро-Угорщина була учасницею Паризької валютної конференції 1867 р. Крім імперії Габсбургів учасниками конференції були Велика Британія, США, Франція. Завдання Паризької валютної конференції полягало в розробці міжнародної системи на основі золотого стандарту. В результаті відбулося зміцнення позицій золота як базової валюти. Окремо також потрібно сказати про вплив на реформи монетної системи Австро-Угорщини у 1892 р., коли гульден було замінено на корону в рамках переходу на золотий стандарт [8].

Австро-Угорщина мала підписані двосторонні угоди з іншими державами, зокрема з Османською імперією та Російською імперією. Торговельні угоди передбачали обмін срібних монет і регулювання використання золота в торгівлі. Угоди забезпечували обмін валют для прикордонної торгівлі. Ці угоди допомагали регулювати готівковий обіг і забезпечували фінансову стабільність у міждержавних відносинах.

В Австрії та Австро-Угорщині у XIX – на початку XX ст. було ухвалено кілька важливих монетних законів, які регулювали випуск, обіг та стандарти монет. Монетний закон 1867 р. регулював відокремлення фінансових систем Австрії та Угорщини у складі новоутвореної дуалістичної монархії Австро-Угорщини. Залишалася спільна валюта (гульден), але створювалися окремі фінансові інститути в кожній частині монархії. Згадуваний монетний закон 1892 р. регулював перехід від срібного до золотого стандарту, а монетний закон 1900 р. – встановлення повного

золотого забезпечення для крони. Її особливістю було забезпечення обігу паперових грошей із чітким золотим еквівалентом. Згадані закони визначали: основні валюти (гульден, корона), їх ваговий та/чи золотий еквівалент; пропорції золота або срібла в монетах, їх чистоту, вагу; правила прийняття монет і банкнот у внутрішньому та міжнародному розрахунках; фінансову політику – контроль інфляції та забезпечення стабільності національної валюти.

Згідно з чинним законодавством банкноти Австрійського національного банку мали обов'язково прийматися в усіх державних установах і використовуватися в приватних розрахунках. Монети з інших держав могли прийматися тільки в банківських конторах або обмінюватися за курсом. Золоті монети крони приймалися на рівні з банкнотами. Зношені монети та банкноти можна було обмінювати в банках на нові. Монети та банкноти інших країн приймалися за домовленим курсом обміну в банках і фінансових установах. Вільна конвертація залежала від золотовалютного забезпечення, встановленого монетними законами. Ліміт дрібних монет (геллерів), які могли використовуватися в одному платежі, визначався окремими постановами (зазвичай до певного номіналу). Ці закони створювали основу для модернізації монетної системи Австро-Угорщини та адаптації її до вимог міжнародної економіки того часу.

Отже, правове регулювання готівкових розрахунків в Австрії та Австро-Угорщині забезпечувало стабільність валютної системи, сприяло економічному розвитку, але вимагало постійного вдосконалення під впливом кризових явищ. У період 1772–1918 рр., коли Галичина перебувала в складі імперії Габсбургів, правове регулювання готівкових розрахунків базувалося на спеціальних законах, імператорських циркулярах, які встановлювали єдині правила випуску, обігу та вилучення готівки, а також міжнародних угод. Віденська монетна конвенція 1857 р. забезпечувала стабільність монетної системи, гармонізувала обіг валют із сусідніми державами та сприяла розвитку міжнародної торгівлі. Перехід від біметалізму (срібного і золотого стандарту) до золотого стандарту в 1892 р. дозволив створити більш стійку фінансову систему, хоча кризові явища під час воєнних конфліктів знижували її ефективність. Регуляторна роль імператорських указів і циркулярів була важливою для забезпечення правового регулювання, проте в умовах економічних викликів (криз) система часто була змушена адаптуватися через надзвичайні заходи.

Список використаних джерел

1. Бойко І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.
2. Скоморович І. Г. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні : дис. ... доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки (05 – соціальні та поведінкові науки). Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. 548 с.
3. Огуй О. Географія ринку цінних паперів (облігацій) на Буковині в австрійські часи: періоди формування та розгортання (1790/1870–1914/18). Доступно 6 червня 2023 року. https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhui_Oleksandr%2FNeohrafiia_rynku_tsinnnykh_paperivoblihotsii_na_Bukovyni_v_avstriiski_chasy.pdf.
4. Kras I. Ewolucja polskiego systemu bankowego. Saeculum Christianum. 2006. Nr 2. S. 190.
5. Morawski W. Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości. Warszawa : Wydawnictwo TRIO, 2002. 457 s.
6. Grata P. Bank Krajowy. Osobliwości bankowości galicyjskiej, доступно 12 травня 2023 року. URL: https://mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/HistoriaBankowosciNaZiemiachPolskich_02.pdf.

7. Каглян О., Огуй О., Танащук Н. Грошовий обіг монет Австрійської імперії в Західній Україні в XVIII–XX ст. Доступно 29 грудня 2024 року. https://shron1.chtyvo.org.ua/-Kahlian_Oleksandr/Hroshovi_obih_monet_Avstriiskoi_imperii_v_Zakhidnii_Ukraini_v_XVIII_XXst.pdf?PHPSESSID=p394elrve7v5odh7lctp2vu2j3.
8. Jobst C., Scheiber T. Austria-Hungary: from 1863 to 1914. South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II, Athens, Sofia, Bucharest, Vienna: Bank of Greece, Bulgarian National Bank, National Bank of Romania, Oesterreichische Nationalbank, 2014. P. 4. (P. 1–46)
9. Flandreau M. The logic of compromise: monetary bargaining in Austria-Hungary 1867–1913. CEPR Discussion Paper. 2006. No. 5397. P. 7.
10. Morawski W. Rozwój polskiej bankowości prywatnej przed 1914 r. *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*. Warszawa : Szkoła główna handlowa, 1996. S. 16.
11. Pammer M. Constitutionalism and state finances in the Austrian Empire and the Austro-Hungarian Monarchy, 1815–1914. Polity and State Finance in the Peripheries of the Global Economy. URL: https://www.ucl.ac.uk/debt-politics/sites/debt-politics/files/05_Pammer.pdf.
12. Austrian Constitution of 1867: Fundamental Law Concerning the General Rights of Citizens. URL: <https://ecommons.cornell.edu/items/5b56e0f4-f13e-4f73-9d8c-57476184af98>.
13. Kaliński J. Bankowość austriacka na ziemiach polskich. Między stabilizacją a ekspansją. System finansowy w służbie modernizacji / red. J. Łazor, W. Morawski. Wrocław : Wydawnictwo Gajt, 2014. S. 272.
14. Flandreau M. The logic of compromise: monetary bargaining in Austria-Hungary 1867–1913. CEPR Discussion Paper. 2006. No. 5397. P. 4–5. (P. 1–32)
15. Jezierski A. Dzieje bankowości polskiej do 1914 r. w zarysie. *Ekonomia*. 2001. Nr 1. S. 95.
16. Тлушак Ю. Податковий апарат монархії Габсбургів в Закарпатті. *Учені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2006. Т. 19 (58). № 2. С. 85. (С. 82–87).
17. ЦДІАУЛ. Ф. 146. Оп. 88. Спр. 1551 (Матеріали про визнання права спадковості, розшук спадкоємців про сплату такс і ін. питання, 1848 р.). Арк. 12–14.
18. ЦДІАУЛ. Ф. 146. Оп. 81. Спр. 2 (Розпорядження Надвірної канцелярії і Надвірної палати про прорядок оподаткування населення, 1803–1811 рр.). Арк. 4–7. (101 арк.).
19. Голубка С., Чинчик А. Система оподаткування галицьких земель другої половини XIX століття. *Економічний форум*. 2016. № 2. С. 27. (С. 22–28).
20. ЦДІАУЛ. Ф. 146. Оп. 81. Спр. 83 (Листування з Провінційальною державною бухгалтерією і Окружними управлінням про майновий стан землевласників, їх прибутки й оподаткування, 1798–1811 рр.). Арк. 17. (90 арк.).
21. Broński K. Rozwój galicyjskiego systemu bankowego w latach 1841–1914 (zarys problematyki). *Zeszyty naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*. 2007. Nr 749. S. 78.
22. Morawski W. Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości. Warszawa : Wydawnictwo TRIO, 2002. S. 335.
23. Macierzynski W. Rozwój społeczno-polityczny i gospodarczy Królestwa polskiego i Galicji wschodniej od lat 60. XIX w. do I wojny światowej. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Спецвипуск. С. 709. (С. 688–713).
24. Stiefel D. The Bankers' View: Austria's Economic and Political Development and the Role of the Banks. Finance and Modernization. A Transnational and Transcontinental Perspective for the Nineteenth and Twentieth Centuries / edited by G. Feldman and P. Hertner. London and New York : Routledge, 2016. P. 5.
25. Kosieradzka E. Geneza banku centralnego na ziemiach polskich. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. 2016. Vol. LXIII. Nr 1. S. 48. (S. 41–60).

26. Skalkowski T. Towarzystwa kredytowe ziemskie w ziemiach polskich. *Szkic historyczny*. Lwów : Nakładem autora, 1892. 64 s.
27. Gniewek J. Historia, teraźniejszość i przyszłość banków spółdzielczych w Polsce. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Lublin – Polonia*, 2011. Vol. XLV. No 2. S. 268. (S. 267–275).
28. Austrian Constitution of 1867: Fundamental Law Concerning the General Rights of Citizens. URL: <https://ecommons.cornell.edu/items/5b56e0f4-f13e-4f73-9d8c-57476184af98>.
29. Das allgemeine Handelsgesetzbuch vom 17. December 1862 sammt dem Einführungsgesetz, allen darauf bezüglichen ergänzenden und erläuternden Verordnungen. Wien : Manz, 1866, доступно 12 січня 2025 року. URL: https://books.google.com.ua/books?id=MiaYB5ICNU-MC&printsec=frontcover&source=gbs_atb&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
30. Kowalczyk R. W. Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*. 2011. T. XI. S. 11.
31. Jelić D. Provincial banking in the Austro-Hungarian monarchy and successor states 1913 / 1925. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Leicester. *School of Historical Studies Leicester University*, 2008. P. 90.
32. Patent, доступно 12 січня 2025. URL: https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Patent?utm_source=chatgpt.com.
33. Макарчук В., Коритко Л. Характеристика австрійського господарського законодавства XIX – поч. XX ст. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. №1(3). С. 79. (С. 76–86).
34. ЦДІАУЛ. Ф. 152 (Крайовий суд, м. Львів). Оп. 2. Т. 8. Спр. 26086 (Справа Парнес Перлі, жительки м. Львова, обвинуваченої у підrobці грошей, 1912 р.). Арк. 1–7. (11 арк.)
35. Sosnowska-Łozińska M. Geneza, powstanie i działalność banku polskiego w latach 1828–1885. *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria prawnicza. Zeszyt 53/2009. Prawo 7*. S. 190. (S. 179–196).
36. Wiener Münzvertrag: Zwischen d. Kaiserthum Oesterreich u. d. deutschen Zollvereinsstaaten vom 24. Jan. 1857 mit d. Separatartikeln u. d. Schlußprotokolle, доступно 10 січня 2025 р. URL: https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/4WH4C7RX7ON6G637DUKV5M-5F7CYIEBRS?utm_source=chatgpt.com.

References

1. Bojko, I. J. (2017). *Halychyna u derzhavno-pravovij systemi Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (1772–1918)* : navch. posibnyk. L'viv : LNU imeni Ivana Franka, 42.
2. Skomorovych, I. H. (2017). *Evolutsiia ta funktsionuvannia hroshovoi systemy v Ukraini* : dys. ... doktora ekonomichnykh nauk za spetsial'nistiu 08.00.01 – ekonomichna teoriia ta istoriia ekonomichnoi dumky (05 – sotsial'ni ta povedinkovi nauky).. L'viv : L'vivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Ivana Franka. L'viv, 40.
3. Ohuj, O. *Heohrafiia rynku tsinnykh paperiv (oblihatsij) na Bukovyni v avstrijs'ki chasy: periody formuvannia ta rozghortannia (1790/1870–1914/18)*. Dostupno 6 chervnia 2023 roku, https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FOhui_Oleksandr%2FHeohrafiia_rynku_tsinnykh_paperivoblihatsii_na_Bukovyni_v_avstrijs'ki_chasy.pdf.
4. Kras, I. (2006). *Ewolucja polskiego systemu bankowego*. *Saeculum Christianum*, 2 190.
5. Morawski, W. (2002). *Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości*. Warszawa : Wydawnictwo TRIO, 335.
6. Grata, P. Bank Krajowy. *Osobliwości bankowości galicyjskiej*, dostupno 12 travnia 2023 roku Retrieved from https://mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/HistoriaBankowosciNaZiemachPolskich_02.pdf.

7. Kahlia, O., Ohuj, O., Tanaschuk, N. *Hroshovyj obih monet Avstrijs'koi imperii v Zakhidnij Ukraini v XVIII–KhKh st.*, dostupno 29 hrudnia 2024 roku, https://shron1.chtyvo.org.ua/-Kahlia_Oleksandr/Hroshovyj_obih_monet_Avstrijskoi_imperii_v_Zakhidnij_Ukraini_v_XVIII_XXst.pdf?PHPSESSID=p394elrve7v5odh7lctp2vu2j3.
8. Jobst, C., Scheiber, T. (2014). *Austria-Hungary: from 1863 to 1914. South-Eastern European Monetary and Economic Statistics from the Nineteenth Century to World War II*. Athens ; Sofia ; Bucharest ; Vienna : Bank of Greece ; Bulgarian National Bank ; National Bank of Romania ; Oesterreichische Nationalbank, 4, 1–46.
9. Flandreau, M. (2006). The logic of compromise: monetary bargaining in Austria-Hungary 1867–1913. *CEPR Discussion Paper*, 5397, 7.
10. Morawski, W. (1996). Rozwój polskiej bankowości prywatnej przed 1914 r. *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*. Warszawa : Szkoła główna handlowa, 16.
11. Pammer, M. Constitutionalism and state finances in the Austrian Empire and the Austro-Hungarian Monarchy, 1815–1914. *Polity and State Finance in the Peripheries of the Global Economy*. Retrieved from https://www.ucl.ac.uk/debt-politics/sites/debt-politics/files/05_Pammer.pdf.
12. *Austrian Constitution of 1867: Fundamental Law Concerning the General Rights of Citizens*. Retrieved from <https://ecommons.cornell.edu/items/5b56e0f4-f13e-4f73-9d8c-57476184af98>.
13. Kaliński, J. (2014). *Bankowość austriacka na ziemiach polskich. Między stabilizacją a ekspansją. System finansowy w służbie modernizacji* / red. J. Łazor, W. Morawski. Wrocław : Wydawnictwo Gajt.
14. Flandreau M. The logic of compromise: monetary bargaining in Austria-Hungary 1867–1913. *CEPR Discussion Paper*. 2006. No. 5397. P. 4–5. (P. 1–32)
15. Jezierski, A. (2001). Dzieje bankowości polskiej do 1914 r. w zarysie. *Ekonomia*, 1 95.
16. Tluschak, Yu. (2006). Podatkowyj aparat monarkhii Habsburhiv v Zakarpatti. *Ucheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V. Vernads'koho. Seriia «Yurydychni nauky»*, 19 (58), 2, 85, 82–87.
17. TsDIAUL. F. 146. Op. 88. Spr. 1551 (*Materialy pro vyznannia prava spadkovosti, rozshuk spadkoiemtsiv pro splatu taks i in. pyttannia, 1848 r.*). Ark. 12–14.
18. TsDIAUL. F. 146. Op. 81. Spr. 2 (*Rozporiadzhennia Nadvirnoi kantseliarii i Nadvirnoi palaty pro proriadok opodatkuvannia naseleennia, 1803–1811 rr.*). Ark. 4–7.
19. Holubka, S., Chynchyk A., (2016). Systema opodatkuvannia halyts'kykh zemel' druhoi polovyny KhKh stolittia. *Ekonomichnyj formu*, 2, 27, 22–28.
20. TsDIAUL. F. 146. Op. 81. Spr. 83 (*Lystuvannia z Provintsial'noiu derzhavnoiu bukhhalterieiu i Okruzhnymy upravlinniam pro majnovyj stan zemlevlasnykiv, ikh prybutky j opodatkuvannia, 1798–1811 rr.*). Ark. 17.
21. Broński, K. (2007). Rozwój galicyjskiego systemu bankowego w latach 1841–1914 (zarys problematyki). *Zeszyty naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 749, 78.
22. Morawski W. Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości. Warszawa : Wydawnictwo TRIO, 2002. S. 335.
23. Macierzyński, W. (2017). Rozwój społeczno-polityczny i gospodarczy Królestwa polskiego i Galicji wschodniej od lat 60. XIX w. do I wojny światowej. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriia istorychna. Spetsvypusk*, 709, 688–713.
24. Stiefel, D. (2016). «The Bankers' View»: *Austria's Economic and Political Development and the Role of the Banks. Finance and Modernization. A Transnational and Transcontinental Perspective for the Nineteenth and Twentieth Centuries* / ed by G. Feldman and P. Hertner. London and New York : Routledge, 5.
25. Kosieradzka, E. (2016). *Geneza banku centralnego na ziemiach polskich. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, LXIII, 1*, 48, 41–60.

26. Skalkowski, T. (1892). *Towarzystwa kredytowe ziemskie w ziemiach polskich. Szkic historyczny*. Lwów : Nakładem autora, 22.
27. Gniewek, J. (2011). Historia, terażniejszość i przyszłość banków spółdzielczych w Polsce. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Lublin–Polonia*, XLV, 2, 268, 267–275.
28. *Austrian Constitution of 1867: Fundamental Law Concerning the General Rights of Citizens*. Retrieved from <https://ecommons.cornell.edu/items/5b56e0f4-f13e-4f73-9d8c-57476184af98>.
29. *Das allgemeine Handelsgesetzbuch vom 17. December 1862 sammt dem Einführungsgesetz, allen darauf bezüglichlichen ergänzenden und erläuternden Verordnungen*. Wien : Manz, 1866. Dostupno 12 sichnia 2025 roku. Retrieved from https://books.google.com.ua/books?id=Mia-YB5ICNUMC&printsec=frontcover&source=gbs_atb&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
30. Kowalczyk, R. W. (2011). Polityka fiskalna i gospodarcza Józefa II. *Studia z historii społeczno-gospodarczej*, XI, 11.
31. Jelić, D. (2008). Provincial banking in the Austro-Hungarian monarchy and successor states 1913 / 1925. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Leicester. *School of Historical Studies Leicester University*, 90.
32. *Patent*. Dostupno 12 sichnia 2025. Retrieved from https://www.geschichtewiki.wien-gv.at/-/Patent?utm_source=chatgpt.com.
33. Makarchuk, V., Korytko, L. (2013). Kharakterystyka avstrijs'koho hospodars'koho zakonodavstva KhKh – poch. KhKh st. *Prykarpats'kyj iurydychnyj visnyk*, 1(3), 79, 76–86.
34. TsDIAUL. F. 152 (Krajovyj sud, m. L'viv). Op. 2. T. 8. Spr. 26086 (*Sprava Parnes Perli, zhytel'ky m. L'vova, obvynuvachenoj u pidrobtisi hroshej, 1912 r.*). Ark. 1–7.
35. Sosnowska-Łozińska, M. Geneza, powstanie i działalność banku polskiego w latach 1828–1885. *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria prawnicza. Zeszyt 53/2009. Prawo*, 7, 190, 179–196.
36. *Wiener Münzvertrag: Zwischen d. Kaiserthum Oesterreich u. d. deutschen Zollvereinsstaaten vom 24. Jan. 1857 mit d. Separatartikeln u. d. Schlußprotokolle*, dostupno 10 sichnia 2025 r. Retrieved from https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/4WH4C7RX7ON6G637D-UKV5M5F7CYIEBRS?utm_source=chatgpt.com.

LEGAL REGULATION OF CASH SETTLEMENT IN THE SPHERE OF BANKING ACTIVITIES IN GALICIA (1772–1918)

Iryna Borys

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: iryna.borys28@gmail.com
ORCID ID: 0009-0008-7667-1026*

The article provides a historical and legal analysis of the legal regulation of cash settlements in the banking sector in Galicia (1772–1918), which has a practical significance for the current processes of improving the current legislation of Ukraine. It is noted that the financial reform of 1892 in Austria-Hungary was a key step towards the modernization of the monetary system of the empire. The reform contributed to the integration of the economy of Austria-Hungary into the international financial system and the strengthening of its financial reputation.

It is shown that before the reform of 1892, the main calculations were carried out in silver guilders. Gold was used to preserve wealth or for large commercial transactions. However, the shortage of gold in circulation limited its use in everyday transactions. After the reform of 1892, gold crown coins were used for large transactions and to ensure international payments. Silver coins remained common among the population for small payments. During the First World War

(1914–1918), due to military spending and the economic crisis, the circulation of gold and silver decreased significantly. The monetary system actually switched to paper money, and the exchange of banknotes for gold was suspended. Gold reserves were used to finance the war. The war ended the era of the gold standard, pushing the monetary system to paper money and inflation. It is emphasized that the state budget of Austria/Austria-Hungary was formed at the expense of taxes on the population (land, income, trade), customs duties, state monopolies (in particular, on salt, tobacco) and income from state estates. Before the formation of Austria-Hungary in 1867, the state budget was formed on the basis of a centralized management system. The main body responsible for drawing up the budget was the imperial court. A significant role in planning budget items was played by the Court Chancellery. The main expenditures included military needs (a relatively large percentage due to constant wars in Europe), maintenance of the administration and the monarchical court, and provision of infrastructure projects (construction of railways, ports). Galicia provided insignificant revenues to the budget, mainly through taxes and customs duties. The agricultural sector played a special role, since Galicia remained an agrarian region, as well as the exploitation of natural resources such as salt. Investments in the region's infrastructure were significantly lower than in other parts of the empire (banks tended to provide loans to large landowners, not industrialists). Therefore, Galicia remained one of the poorest regions of the empire. Economic difficulties prompted the mass emigration of Galician peasants overseas in the late 19th and early 20th centuries. At the beginning of the 20th century, Galicia became an important center of oil production, which affected its economic role in the state. Oil production in Drohobych and Boryslav at the end of the 19th century brought additional revenue to the budget.

It is substantiated that the legal regulation of cash payments in Austria and Austria-Hungary ensured the stability of the currency system, promoted economic development, but required constant improvement under the influence of crisis phenomena. In the period of 1772–1918, when Galicia was part of the Habsburg Empire, the legal regulation of cash payments was based on special laws, imperial circulars, which established uniform rules for the issuance, circulation and withdrawal of cash, as well as international agreements. The Vienna Monetary Convention of 1857 ensured the stability of the monetary system, harmonized the circulation of currencies with neighboring states and promoted the development of international trade. The transition from bimetallism (silver and gold standard) to the gold standard in 1892 allowed to create a more stable financial system, although crisis phenomena during military conflicts reduced its effectiveness. The regulatory role of imperial decrees and circulars was important for ensuring legal regulation, but in conditions of economic challenges (crisis) the system was often forced to adapt through emergency measures.

Keywords: legal regulation, cash payments, banking, reform, financial system, banking system, Galicia.

*Стаття: надійшла до редакції 14.03.2025
прийнята до друку 22.05.2025*